

تحلیل حکم حکومتی در فقه سیاسی

مؤلف

سیدمهدی محمدی

www.ketab.ir

انتشارات فرزندگان دانشگاه

۱۳۹۸

سرشناسه	: محمدی، سیدمهدی، ۱۳۸۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: تحلیل حکم حکومتی در فقه سیاسی/مولف سیدمهدی محمدی.
مشخصات نشر	: تهران: فرزندگان دانشگاه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۳۸-۶۷-۱
وضعیت فهرست نویسی	: قیبا
موضوع	: علوم سیاسی (فقه)
موضوع	: (Political science Islamic law
موضوع	: اصول فقه
موضوع	: Islamic law -- Interpretation and construction
موضوع	: حکم حکومتی
موضوع	: Act of state
رده بندی کنگره	: ۹۸/۴۳۱
رده بندی دیویی	: ۲۰۰۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۵۳۸

نشریات فرزندگان دانشگاه

تحلیل حکم حکومتی در فقه سیاسی

تألیف: سیدمهدی محمدی

ناشر: فرزندگان دانشگاه

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۳۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۳۸-۶۷-۱

مرکز فروش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، ک مینا، پ ۲۹ ط ۳

تلفن: ۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

۹	..... پیشگفتار
۱۱	..... فصل اول
۱۱	..... کلیات
۱۱	..... ۱-۱- بررسی ماهیتی موضوع
۱۳	..... ۱-۱-۱ پرسش ها و فرضیات مطروحه مولف این اثر علمی
۱۳	..... فرضیه های مطروحه:
۱۵	..... ۱-۱-۱ اهمیت
۱۵	..... ۱-۲-۱- تعریف حکم
۱۵	..... ۱-۲-۱-۱- بنای 'عمل'
۱۶	..... ۱-۲-۱-۲- حکم اصطلاح
۱۷	..... ۱-۲-۱-۳- تقسیمات حکم
۱۹	..... ۱-۲-۱-۴- مصلحت
۲۰	..... ۱-۲-۱-۵- حکم حکومتی
۲۳	..... ۱-۲-۱-۶- حاکمیت
۲۹	..... ۱-۲-۱-۷- حکومت
۳۰	..... ۱-۲-۱-۸- فقه به چه معنا است؟
۳۵	..... ۱-۲-۱-۹- ولایت
۳۸	..... ۱-۲-۱-۱۰- ضوابط و محدودهای حکم حکومتی در فقه شیعه
۳۹	..... ۱-۲-۲- نتیجه بحث
۴۰	..... ۱-۳-۱- بررسی تاریخی جایگاه حکم حکومتی در فقه سیاسی
۴۰	..... ۱-۳-۱-۱- بنیان فقه سیاسی
۴۰	..... ۱-۳-۱-۲- شریعت و فقه سیاسی
۴۰	..... ۱-۳-۱-۳- ضمانت اجرا در فقه سیاسی
۴۱	..... ۱-۳-۱-۴- تحولات فقه سیاسی
۴۲	..... ۱-۳-۱-۵- تاریخچه فقه سیاسی
۴۲	..... ۱-۳-۱-۵- تاریخچه فقه سیاسی در زمان معصومین
۴۶	..... ۱-۳-۱-۶- ادوار فقه سیاسی
۴۹	..... ۱-۳-۲- ولایت در امور حسبیه
۵۰	..... ۱-۳-۳- نفی ضرر و نفی عسر و حرج در احکام

- ۵۲ ..... ۴-۳-۱- اسلام و اهداف سیاسی
- ۵۴ ..... ۵-۳-۱- مسئولیت پیامبر(ص) و مقایسه آن با امام(ع) و جانشین امام
- ۵۵ ..... ۶-۳-۱- اهمیت حکومت
- ۶۰ ..... ۷-۳-۱- معانی مطلقه بودن حاکمیت
- ۶۴ ..... ۸-۳-۱- دلایل تشکیل حکومت در جامعه اسلامی
- ۶۵ ..... ۹-۳-۱- رابطه حکم حکومتی با فقه سیاسی
- ۶۷ ..... ۱۰-۳-۱- نتیجه بحث

فصل دوم .....

- ۶۹ ..... معیارشناسی حکم حکومتی و دلایل مشروعیت آن
- ۶۹ ..... ۱-۲- معیار شناسی و ربط حکم حکومتی
- ۶۹ ..... ۱-۱-۲- حکم حکومتی
- ۷۳ ..... ۲-۱-۲- تعابیر حکم حکومتی
- ۷۴ ..... ۳-۱-۲- محدوده و قلمرو حکم حکومتی
- ۷۷ ..... ۴-۱-۲- تفاوت حکم حکومتی با فرمان
- ۸۱ ..... ۵-۱-۲- تفاوت حکم حکومتی با استثنائی
- ۸۲ ..... ۶-۱-۲- تفاوت حکم حکومتی با حکم ازیبه و تزییه
- ۸۷ ..... ۷-۱-۲- ویژگیها و مشخصه های حکم حکومتی
- ۸۷ ..... ۸-۱-۲- ملاک و معیار صدور حکم حکومتی
- ۹۰ ..... ۱-۸-۱-۲- ملاک های وجود مصلحت در احکام حکومت
- ۹۰ ..... ۹-۱-۲- نگرش امام به سیره پیامبر(ص) در تشکیل حکومت اسلامی
- ۹۲ ..... ۱۰-۱-۲- ضابطه مند شدن احکام حکومتی در جمهوری اسلامی
- ۹۳ ..... ۱۱-۱-۲- اقسام حکم حکومتی
- ۹۶ ..... ۱۲-۱-۲- نتیجه بحث
- ۹۶ ..... ۲-۲- مشروعیت حکم حکومتی
- ۹۶ ..... ۱-۲-۲- شروط صلاحیت حاکم
- ۹۸ ..... ۲-۲-۲- گستره اختیارات حاکم از دیدگاه امام خمینی (ره)
- ۹۸ ..... ۳-۲-۲- واجب الاطاعه بودن حکم حکومتی
- ۱۰۰ ..... ۴-۲-۲- دولت دینی و دولت سکولار
- ۱۰۲ ..... ۵-۲-۲- مصلحت وجود حکومت اسلامی
- ۱۰۵ ..... ۶-۲-۲- دیدگاه شیعه در مورد حاکم
- ۱۰۶ ..... ۷-۲-۲- حاکمیت در جمهوری اسلامی ایران

۱۰۷	۸-۲-۲- مصالح و شرایط صدور حکم حکومتی
۱۰۹	۱-۸-۲-۲- تشخیص مصلحت
۱۱۰	۲-۸-۲-۲- تفاوت مصلحت از دیدگاه شیعه و اهل سنت
۱۱۱	۳-۸-۲-۲- تزامن احکام در مقام اجرا
۱۱۲	۴-۸-۲-۲- نقش حکومت و حکم حکومتی در روابط بین الملل
۱۱۴	۹-۲-۲- ولایت خداوند در مورد انسان
۱۱۷	۱۰-۲-۲- نیابت در دوران پیامبر و ائمه
۱۱۸	۱-۱۰-۲-۲- حق حاکمیت و الزام پیامبر(ص)
۱۱۹	۲-۱۰-۲-۲- حق الزام و حق حاکمیت ائمه معصومین
۱۱۹	۳-۱۰-۲-۲- بررسی نظام دارای امام معصوم و نظام مبتنی بر جانشین معصوم
۱۲۱	۱۱-۲-۲- نقش حاکمیت در جامعه اسلامی
۱۲۲	۱۱-۲-۲- رابطه نقش و جایگاه حاکم با حکومت
۱۲۳	۲-۱۱-۲-۲- دلیل ائمه الزام سیاسی
۱۲۵	۱۲-۲-۲- دیدگاه منتقدان و موافقان حکم حکومتی
۱۲۸	۱۳-۲-۲- نتیجه بحث
۱۲۹	فصل سوم
۱۲۹	احکام حکومتی صادره توسط حاکم اسلامی
۱۲۹	۱-۳- احکام حکومتی صادره توسط پیامبر(ص) و ائمه(ع)
۱۳۱	۲-۳- جریان تاریخی سلب
۱۳۳	۱-۲-۳- متعلق سلب
۱۳۶	۳-۳- معرفی تاریخی احکام حکومتی
۱۳۷	۴-۳- ماهیت حکم حکومتی
۱۳۸	۵-۳- احکام حکومتی (ولایی)
۱۳۸	۱-۵-۳- احکام اداری سازمانی
۱۴۰	۲-۵-۳- احکام اجتماعی
۱۴۰	۱-۲-۵-۳- برخورد قاطع با دشمنان داخلی
۱۴۱	۲-۲-۵-۳- عفو بازماندگان جنگ جمل
۱۴۲	۳-۲-۵-۳- شکستن نهادهای یهودیان
۱۴۳	۴-۲-۵-۳- برخورد با انحرافات فکری و عملی
۱۴۳	۵-۲-۵-۳- مجازات منحرفان و متجاوزان به حریم اخلاق جامعه
۱۴۴	۶-۲-۵-۳- برخورد با تخلفات اجتماعی

۱۴۴	..... احکام اقتصادی	۳-۵-۳
۱۴۵	..... جعل مالیات	۳-۵-۳-۱
۱۴۵	..... تعیین مقدار جزیه و خراج	۳-۵-۳-۲
۱۴۶	..... تحلیل خمس و انفال	۲-۵-۳-۳
۱۴۷	..... رونق اقتصادی	۲-۵-۳-۴
۱۴۷	..... نظارت بر فعالیتهای اقتصادی	۲-۵-۳-۵
۱۴۷	..... مبارزه با محتکران	۲-۵-۳-۶
۱۴۹	..... قیمت گذاری اجناس	۲-۵-۳
۱۴۹	..... ضمانت بعضی از مشاغل	۲-۵-۱-۸
۱۵۱	..... پذیرش و پرداخت زکات به اختیار مردم	۲-۵-۲-۹
۱۵۲	..... احکاه ضایبی	۳-۵-۴
۱۵۲	..... حد سالی بین مسلمانیان	۲-۵-۴-۱
۱۵۳	..... سپردن بده کار به صلحکاران	۲-۵-۴-۲
۱۵۳	..... عفو سارق	۲-۵-۴-۳
۱۵۳	..... نتیجه بحث	۲-۵-۵
۱۵۵	..... احکام حکومتی صادره توسط مسلم اسلام و نهها	۲-۶-۶
۱۵۵	..... پیشینه تاریخی	۲-۶-۱
۱۵۷	..... احکام حکومتی صادره در زمان قاجار	۲-۶-۲
۱۵۹	..... دید گاهها در مورد قاعده لاضرر	۲-۶-۳
۱۶۵	..... مفهوم قاعده لاضرر	۲-۶-۱
۱۶۶	..... نفی حکم ضرری	۲-۶-۲-۲
۱۶۷	..... حکم به لسان نفی موضوع	۲-۶-۳-۳
۱۶۸	..... نهی حکومتی و سلطانی	۲-۶-۴
۱۷۰	..... جمع بندی	۲-۶-۴
۱۷۲	..... اختیارات حاکم و حکومت اسلامی در جمهوری اسلامی ایران	۲-۶-۵
۱۷۵	..... بحث تراجم دستورات در جمهوری اسلامی	۲-۶-۶
۱۷۹	..... نمونه هایی از احکام حکومتی	۲-۶-۷
۱۸۴	..... نتیجه بحث	۲-۶-۸
۱۸۵	..... نتیجه گیری	
۱۸۷	..... فهرست منابع	

پیشگفتار

هر آنچه به لحاظ عقلی و عرفی در حیظه و ظایف حکومت و اداره امور عرفی جامعه و روابط عرفی میان حکومت و جامعه قرار دارد و حکومت بنا بر تعهد خود در برابر ملت موظف به انجام آن است، در حیظه حکم حکومتی خواهد بود. حکم حکومتی به این مفهوم که به نظر می‌رسد دقیق‌ترین تعریف از آن باشد لازمه حکومت و حکومت‌داری است و به موارد استثنا و زمان بحران اختصاص ندارد. بلکه احکام حکومتی، احکامی متعارف و معمول برای تأسیس و تدبیر نظارت امور اجتماعی است و اساساً برخاسته از اختیارات حکومت‌ها برای ایفای مسئولیت در اداره امور جامعه بر اساس مصلحت جامعه هستند. تعیین و تشخیص مصادیق مصالح جامعه نیز در هر زمان عموماً با عقل جمعی انسان‌هایی است که مصالح و مفاسد زندگی خویش را تشخیص می‌دهند. حتی پاره‌ای از احکام اولیه نیز که امروزه در قالب قانون صورت بندی شده‌اند، حکم حکومتی محسوب می‌شوند. احکام صادره از جانب شخص حاکم برای جامعه اسلامی مجموعه‌ای از دستورات است که نظم داخلی مسلمین در تمامی ابعاد و همچنین تنظیم روابط با کشورهای جهان را بعهده می‌دهد. این در حالی است که این قواعد و قوانین در محدوده فقه سیاسی می‌باشد و از آنجا که حاکم جامعه اسلامی تمامی احکام حکومتی خود را که مربوط به فقه سیاسی می‌باشد صادر می‌کند و موضوع فقه سیاسی امامیه نهایتاً آزادی و عدالت را فقط در سایه توحید عملی می‌باشد، بنابراین این احکام صادره توسط حاکم برای تمامی افراد جامعه واجب‌الاطاعه می‌باشند و این اطاعت و پیروی آنان دهنده نافع بودن جایگاه این دستورات در جامعه اسلامی می‌باشد.